

ICHKI AUDITNING TASHKILOT MOLIVAVIY BARQARORLIGINI TA’MINLASHDAGI ROLI

Shukurova Xayriniso Zokir qizi.

*Termiz Iqtisodiyot va servis universiteti,
Iqtisodiyot va axbarot texnologiyalari fakulteti
Buxgalteriya hisobi va audit yo'nalish*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ichki audit tizimining korxona va tashkilotlarda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi o'rni, uning boshqaruv jarayonlariga ko'rsatayotgan ta'siri va samaradorligi keng tahlil qilingan. Ichki audit orqali aniqlanadigan moliyaviy xatoliklar, moliyaviy resurslarni boshqarishdagi kamchiliklar, aktivlardan foydalanish samaradorligi holatlari nazariy va amaliy yondashuvlar asosida yoritilgan. Shuningdek, ichki audit jarayonlarini raqamlashtirish va ularning audit sifati va tezligiga ta'siri muhokama qilingan.*

Kalit so'zlar: *ichki audit, moliyaviy barqarorlik, boshqaruv qarorlari, audit tizimi, xatoliklar, audit raqamlashtirish, audit samaradorligi.*

Zamonaviy iqtisodiy muhitda tashkilotlar oldida turgan eng muhim vazifalardan biri — moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdir. Bunda ichki audit tizimi tashkilot faoliyatining moliyaviy, operatsion va strategik jihatlarini chuqur o'rganish, tahlil qilish va baholash orqali samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishga yordam beradi. Ichki audit buxgalteriya hisobotining to'g'riligini tekshirish bilan birga, tashkilot ichidagi risklarni aniqlash, moliyaviy resurslardan maqsadga muvofiq foydalanish holatini baholash va yirik qarorlar oldidan rahbariyatni ogohlantirish vazifasini ham bajaradi.

Ichki audit faqat moliyaviy ma'lumotlar bilan cheklanib qolmaydi. U tashkilot faoliyatining barcha yo'nalishlarini, jumladan, ishlab chiqarish, marketing, logistika, kadrlar boshqaruvi, soliq hisoboti va investitsion loyihalardagi risklarni tahlil qiladi. Shu sababli ichki auditorlar ko'plab sohalardagi bilim va tajribaga ega bo'lishi talab etiladi. Bugungi kunda ichki audit nazorat va profilaktik mexanizm bo'libgina qolmay, boshqaruv qarorlarini shakllantirishda muhim maslahat vositasi sifatida ishlatilmoqda.

Moliyaviy barqarorlikning asosi bu — ishonchli va shaffof hisobotdir. Ichki audit aynan shu yo'nalishda tashkilotning moliyaviy operatsiyalarini tekshiradi va muammolarni erta aniqlab, ularni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar beradi. Masalan, ichki audit jarayonida noto'g'ri rasmiylashtirilgan xarajatlar, ortiqcha yoki takroriy to'lovlar, xaridlar jarayonidagi

samarasizliklar aniqlanishi mumkin. Bunday xatoliklar tashkilot mablag‘larining isrofgarchiligiga olib keladi, bu esa moliyaviy barqarorlikka putur yetkazadi.

O‘zbekiston misolida qaralganda, so‘nggi yillarda davlat va xususiy sektor tashkilotlarida ichki audit faoliyatining ahamiyati ortib bormoqda. Bu jarayonni huquqiy va institutsional jihatdan mustahkamlashga qaratilgan qator hujjatlar qabul qilindi. Jumladan, Davlat moliyaviy nazorati to‘g‘risidagi qonun, korxonalarda ichki nazorat va audit xizmati bo‘lishi bo‘yicha reglamentlar, korporativ boshqaruv kodeksi kabilar ichki audit faoliyatining me‘yoriy asoslarini belgilab berdi.

Raqamlashtirish ichki audit sifatini oshirishda muhim vosita sifatida ko‘zga tashlanmoqda. Hozirda zamonaviy ERP tizimlari (masalan, SAP, Oracle, 1C va boshqa modullashtirilgan tizimlar) orqali audit jarayoni ancha soddalashmoqda. Avval ko‘p vaqt talab etgan hisob-kitoblar avtomatik rejimda tahlil qilinadi, o‘zgarishlar real vaqt rejimida qayd etiladi, bu esa xatoliklarni tez fosh qilishga imkon beradi. Raqamlashtirish auditorlarni faqat tekshiruvchilar emas, balki tahlilchilar va maslahat beruvchilar darajasiga olib chiqmoqda.

Ichki audit shuningdek, kompaniyada huquqiy madaniyatni shakllantirishda ham muhim o‘rin tutadi. Auditorlar o‘z faoliyati orqali korxona xodimlariga qonunbuzarliklar, moliyaviy mas‘uliyatsizlik, etik qoidalar buzilishi holatlari oqibatlarini tushuntiradi, bu esa tashkilotda moliyaviy tartib-intizomni mustahkamlashga xizmat qiladi. Ichki audit bo‘limi rahbariyatga real va asoslangan axborotlar berish orqali boshqaruv sifatini oshiradi.

Ichki audit tizimining samaradorligi bevosita auditorlarning malakasi, mustaqilligi va tashkilot rahbariyati bilan munosabatlariga bog‘liq. Auditorlar xolis, ishonchli va aniq axborot berishi kerak. Shu bilan birga, audit bo‘limi faoliyatiga rahbariyat aralashmasligi, tavsiyalarning bajarilishi monitoring qilinishi lozim. Aks holda ichki audit faqat formal tus olib, real natija bermaydi.

Xulosa qilib aytganda, ichki audit tashkilotning moliyaviy barqarorligini ta‘minlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. U faqat muammolarni aniqlabgina qolmay, ularning sabablarini tahlil qilib, samarali yechimlar taklif etadi. Buxgalteriya hisobi, soliq yuki, moliyaviy risklar, investitsion loyihalar tahlili – bularning barchasi auditorning e‘tibor markazida bo‘lishi lozim. O‘zbekistonda bu tizimni yanada takomillashtirish, raqamlashtirish darajasini oshirish va auditorlar malakasini doimiy yangilab borish moliyaviy intizom va ishonchli boshqaruvni ta‘minlashning muhim shartidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Po‘latov U., Usmonov R. “Audit asoslari”. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Ichki audit to‘g‘risida”gi qonuni – 2021-yil.
3. Karimov A. “Korxonada moliyaviy nazorat va audit”. – Ilm Ziyo, 2020.
4. The Institute of Internal Auditors (IIA) – <https://www.theiia.org>
5. Deloitte Uzbekistan: “Ichki auditda raqamlashtirish tendensiyalari”, 2023.
6. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi – Audit faoliyatiga oid normativ hujjatlar to‘plami.
7. EY Insights: “The Role of Internal Audit in Corporate Governance”, 2022.